

СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Дуванська К.О.

асистент,

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗАСТОСУВАННЯ ПОКАРАННЯ, НЕ ПОВ'ЯЗАННОГО З ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ, ДО НЕПОВНОЛІТНІХ ПРАВОПОРУШНИКІВ У ДІЯЛЬНОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ ІНСПЕКЦІЇ

В українському суспільстві на сучасному етапі швидкоплинних і масштабних змін у всіх сферах людського життя особливо важко доводиться молоді з її ще невизначеним світоглядом, динамічною системою цінностей, що в більшості випадків призводить до зросту кількості агресивно налаштованих молодих людей, які визнають насильство та вчинення правопорушень звичним способом протидії соціальному середовищі.

В Україні переважним засобом покарання злочинців, у тому числі неповнолітніх, є позбавлення волі. Проте, стає все більш зрозумілим, що ув'язнення має деякі негативні наслідки не тільки для злочинця, а й для суспільства в цілому. Особливої гостроти набуває це питання в тому разі, якщо йдеться про злочинців юнацького та підліткового віку. Зазвичай, жорстокість застосованих санкцій до особистості неповнолітнього правопорушника, дуже рідко призводить до бажаних змін в поведінці неповнолітнього, а, навпаки, результатом такого покарання стає озлобленість, агресивність неповнолітніх засуджених, бажання помститися, протиставляння себе суспільству. Сенс покарання полягає в тому, щоб людина усвідомила свою провину, покалася та ніколи не звернула в бік злочинного шляху, саме тому потрібно знайти такі дієві заходи, які мали б на меті спонукати неповнолітнього злочинця до каяття.

Проблеми виховної роботи з неповнолітніми, яким властива протиправна поведінка, широко досліджувалися у вітчизняній науці. Проблеми профілактики правопорушень досліджували О. Ємець, Н. Квітковська, І. Козубовська, В. Оржеховська, О. Пилипенко, А. Татенко, Ю. Янченко та ін. Проблеми виховної роботи з

неповнолітніми, засудженими до позбавлення волі, досліджували П. Вівчар, С. Горенко, О. Караман, В. Кривуша, В. Синьов та ін. Різним аспектам соціальної адаптації дітей та молоді, що відбули покарання в пенітенціарних закладах, присвячені роботи О. Беци, В. Сулицького, В. Любченко, І. Пінчук, С. Толстоухової, проблемам застосування альтернативних покарань – О. Беци, М. Панасюка та ін. У роботах указаних авторів розкрито ряд ефективних моделей та методів профілактичної, корекційної та реабілітаційної роботи з підлітками, яким властива протиправна поведінка. Більшість сучасних вчених, які працюють у цій царині, вважають, що позбавлення волі як вид покарання є необхідним і дієвим засобом боротьби із злочинністю, але разом з тим, воно поєднане з багатьма негативними соціальними і соціально-психологічними наслідками. Один з них полягає в тому, що процес перевиховання злочинця протікає в середовищі, глибоко дефектному в педагогічному і моральному аспектах. Проте в літературі недостатньо розкриті виховний потенціал покарання, не пов'язаного з позбавленням волі та специфіка виховної роботи з неповнолітніми, що засуджені за скоєння злочину, проте не перебувають у пенітенціарних закладах.

Покарання – міра примусу, що застосовується від імені держави після вироку суду до особи, яка визнана винною у скоєнні злочину, і виражається в передбачених законом позбавленні прав або обмеженні прав і свобод засудженого. Покарання не повинно заподіяти фізичних страждань чи приниження людської гідності [1, с. 52].

Законодавство України передбачає таке покарання, що застосовується до неповнолітніх, які скоїли злочин: 1) педагогічного і громадського характеру; 2) примусові заходи виховного характеру; 3) адміністративна відповідальність (унаслідок припинення кримінального слідства); 4) кримінальна відповідальність. Залежно від характеру і ступеня суспільної небезпеки правопорушень до особи, яка скоїла таке діяння, застосовуються міри покарання, що передбачають цивільну, адміністративну чи кримінальну відповідальність [6, с. 14].

Побудова системи покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, здійснюється на основі принципів: законності, гуманізму, демократизму, невідворотності, індивідуалізації, визначеності, економії каральних заходів. Аналіз даних принципів показує, що:

– принцип *законності* припускає побудову системи покарань у точній відповідності до положень Конституції, а також заснованих на ній законів та інших нормативних актів;

– принцип *гуманізму* характеризує відмовлення вітчизняного законодавця від невизначених, а також грубих, жорстоких, принижуючих і ганебних покарань, а також у прагненні виявити поважне ставлення до людської гідності злочинця;

– принцип *демократизму* передбачає встановлення в системі покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, таких їхніх видів, які можливо було б застосовувати до будь-якого громадянина, що вчинив злочин, незалежно від його соціального, майнового і службового становища, національної, расової приналежності і віросповідання, виходячи із суспільної небезпеки його особистості і ним учиненого злочину;

– принцип *невідворотності* характеризується тим, що діюча система покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, передбачає певну розмаїтість їхніх видів в інтересах забезпечення можливості й обов'язковості реагування держави і громадськості на будь-який випадок вчинення злочину і, тим самим, попередження злочинності;

– принцип *індивідуалізації* припускає наявність у системі не тільки різноманітних видів покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, для того щоб призначати покарання з урахуванням характеру і ступеня суспільної небезпеки вчиненого злочину, особистості винного й обставин справи, що пом'якшують і обтяжують відповідальність, але також і дію покарання на конкретного злочинця персонально, для того щоб заподіювати по можливості менше тягот близьким йому особам;

– принцип *визначеності* знаходить своє вираження у тому, що встановлюваний законом перелік видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, є вичерпним. Ніякі інші покарання, крім охоплюваних системою відповідного Кримінального кодексу, не можуть бути призначені судом;

– принцип *економії каральних засобів* виражається у прагненні законодавця встановити такі види покарання, такий порядок їхнього застосування і використання, за яких якомога менше обмежувалися б свободи громадян, існувала можливість заміни суворих покарань більш м'якими і можливість звільнення від кримінальної відповідальності і покарання.

Аналіз теорії та практики застосування до неповнолітнього таких мір покарання, які не пов'язані з позбавленням волі, у діяльності кримінально-виконавчої інспекції дозволяє виділити такі особливості:

- застосування до неповнолітніх правопорушників такої міри покарання дозволяє виконати щодо них функцію покарання, адже участь у відновних процедурах та виконання добровільно взятих на себе зобов'язань щодо усунення завданої злочином шкоди сприймається самими правопорушниками як санкція, що лежить у прямій залежності від скоєного ними. У такому випадку покарання вважається самими правопорушниками справедливим, а виконання визначених в ході відновних процедур дій не викликають опору;

- застосування покарання дозволяє уникнути як формальної, так і неформальної стигматизації неповнолітнього правопорушника, і, таким чином, не сприятиме подальшому залученню його до асоціальних груп. Відсутність офіційної судимості, статусу засудженого або экс-в'язня, надмірного розголосу сприятиме захисту неповнолітнього від обмеження в правах та можливостях, негативного ставлення в навчальних закладах, за місцем роботи та проживання, а сумлінне виконання ним своїх зобов'язань покращить його репутацію;

- участь у відновних процедурах та виконання укладених на них угод вчиняє виховний вплив на неповнолітнього правопорушника, допомагаючи йому усвідомити реальні наслідки скоєного, відчувати власну провину та відповідальність перед постраждалими та своєю сім'єю. Таким чином у неповнолітнього може сформуватися негативне ставлення до правопорушень, мотивація виправлення та законослухняного життя, сформуватись моральні переконання, несумісні із протиправною діяльністю;

- соціально-педагогічна робота кримінально-виконавчої інспекції створює умови для реальної реінтеграції неповнолітнього правопорушника до соціально-позитивних спільнот, зокрема сім'ї та громад, що дозволить йому, з одного боку, побачити їх ставлення до скоєного, з іншого – отримати їх підтримку, усвідомити себе частиною сім'ї й громади, зрозуміти свою цінність для близьких людей.

Таким чином, відповідно до сучасних наукових поглядів та положень нового кримінально-виконавчого законодавства покарання як суспільний інструмент поєднує в собі дві найважливіші функції: захист громадської безпеки та перевиховання злочинця, тобто переорієнтація його особистості на високоморальну, законослухняну особистість. А така форма покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, хоча і здається більш ліберальною, але вона здатна продуктивно вплинути на свідомість неповнолітнього правопорушника, демонструючи йому,

що держава надає шанс залишаючись в суспільстві змінитися на краще і не допускати правопорушень в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Соціальна, педагогічна та психокорекційна робота з неповнолітніми, засудженими до покарань, не пов'язаних із позбавленням волі: Методичний посібник з питань соціальної реабілітації у громаді неповнолітніх засуджених / Автори-упоряд.: Т.П. Авельцева, З.П. Бондаренко, Н.В. Зимівець, В.І. Лазаренко, В.П. Лютий, Н.Ю. Максимова, Т.П. Цюман; За науковою ред. І.Д.Зверєвої. – К.: Наук, світ, 2006. – 277 с.
2. Змановская Е.В. Девиантология: (Психология отклоняющегося поведения): Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. - М.: Издательский центр «Академия», 2003. - 288 с.
3. Козубовська І.В., Товканець Г.В. Соціальна профілактика девіантної поведінки: корекція відхилень у поведінці важковиховуваних дітей в процесі професійного педагогічного спілкування – Ужгород : Патент, 1998. – 195 с.
4. Соціальна, педагогічна та психокорекційна робота з неповнолітніми, засудженими до покарань, не пов'язаних із позбавленням волі: Методичний посібник з питань соціальної реабілітації у громаді неповнолітніх засуджених / За науковою ред. І.Д.Зверєвої. – К.: Наук, світ, 2006. – 277 с.
5. Парфанович І.І. Організаційно-педагогічні засади виховної роботи з умовне засудженими неповнолітніми: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 - Тернопіль: Тернопільський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. 2002. – 20 с.

Кудінська М.В.

студентка,

*Навчально-науковий інститут
соціально-педагогічної та мистецької освіти
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького*

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Обдаровані діти – категорія дітей, які не менше, ніж інші потребують особливої уваги та допомоги з боку вчителів, психологів, соціальних педагогів. На сьогодні існує більше ніж 100 визначень обдарованості, причому всі вони не універсальні і не